

ÇOCUK RUH SAĞLIĞINDA ETİK

124.

BÖLÜM

Müslüm KUL¹

GİRİŞ

Etik; felsefenin, ahlâkî davranışların temellerini irdeleyen dalı olup ahlâk bilimi veya değerler felsefesi olarak da tanımlanmaktadır. İnsan eylemlerinin doğru ve yanlışlığını araştırır ve ideal davranışların ne olması gerektiği ile ilgilenir (1-3). Etik, sıklıkla ahlâk kavramı ile karıştırılmakta olup en önemli fark, ahlâk kavramının yerel, etik kavramının evrensel değerlere vurgu yapmasıdır. Tüm mesleklerde olduğu gibi hekimlikte de yasal bir zorunluluk olmamakla beraber uyulması gereken etik ilkeler bulunmaktadır. Mesleğimizi tanımlarken kullanılan hekim ve doktor kelimeleri; hikmet sahibi, bilgili, öğretmen anlamlarına gelmekte olup görevimizin yalnızca hastanın sağlığını iyileştirmekle sınırlı olmadığını hatırlatır. Dolayısıyla hekim, meslekî yeterliliği dışında etik değerlere bağlı ve tüm uygulamalarında örnek olması gereken kişidir.

Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı, diğer tıp dallarına oranla etik ilkeler konusunda daha fazla hassas olmalıdır. Bunun en önemli nedeni, psikiyatrist kimliğidir ki psikiyatri hekimliğinde diğer dallardan daha fazla bir hekim-hasta ilişkisi mevcuttur. Yine tıp etiğinin dayandığı iletişim, duyarlılık, empati gibi temel kavramlar psikiyatri uygulamalarının vazgeçilmez ilkeleridir. Diğer bir neden ise henüz kendilerini savunma konusundaki yetersizliklerinden dolayı her türlü ihmal ve istismara açık olan çocuklar ile çalışmalarıdır.

Etik hassasiyetler bağlamında en önemli nokta, hekimin kendi davranışlarının etik ilkelere uygun olmasıdır. Hekim, hasta ve hasta yakınları ile ilişkide uygun davranış kalıplarını geliştirmeli ve uygun olmayan davranış ve tutumlardan uzak kalmalıdır. Yine hekimin ilaç endüstrisi çalışanları, özel eğitim merkezi çalışanları ve hekimler başta olmak üzere diğer sağlık çalışanları ile ilişkisi de bu alanın konusudur. Diğer bir nokta ise mesleğin uygulanması sırasında karşılaşılan etik ikilemlerdir ki bu ikilemlerin gereği gibi çözümlenebilmesi, hekimin bu konudaki yetkinliği ve donanımı ile ilişkilidir. Bu konudaki yetersizlik bazen etik ikilemin farkına varılmasını bile engelleyebilmektedir. İyi bir psikiyatri hekimi hem etik ilkelere uygun davranmalı hem de etik bir sorun varlığında uygun çözümler bulabilmelidir (4,5).

Etik tartışmalar bağlamında konuları da içeren ve hasta haklarının düzenlendiği Dünya Hekimler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi ilk kez 1981 yılında Lizbon'da kabul edilmiş olup 2005 yıllarında revize edilmiştir. Ülkemizde ise ilk kez 1998 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından Hasta Hakları Yönetmeliği yayımlanmıştır (6). 2010 yılında ise Türk Tabipleri Birliği'nin (TTB) Etik Kurulları tarafından kapsamlı bir çalışma yapılarak, uygulamada karşılaşılan sorunların çözümüne dair etik bildirimler hazırlanmıştır (7). Türk Psikiyatri Derneği (TPD), Çocuk ve Genç Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Derneği ve Amerika Çocuk ve Adölesan Psikiyatri Akademisi (AACAP) bünyesinde faaliyet gösteren etik kurullar tarafından da psikiyatri hekimle-

¹ Uzman Doktor, Mersin Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, kulmuslum75@yahoo.com
ORCID iD: 0000-0003-0391-0897

hastalarına yenilikler çerçevesinde mümkün olan en üst standartta hizmet vermek de hekimin etik sorumluluğudur. Genel olarak psikiyatri eğitimi sırasında etik eğitiminin gerekliliği ile ilgili genel bir kabul olsa da pratik uygulamada maalesef yeterli duyarlılık gösterilememiştir (33). Unutulmalıdır ki etik sorunlar bazı durumlarda hekimi, adli ve idari yaptırımlar ile karşı karşıya getirebilir.

Genellikle etik açıdan uygun olmayan davranış ve uygulamaların daha zahmetsiz olması ya da bazı imkânlar sağlaması nedeniyle, çeldirici oldukları düşünüldüğünde, etik değerlere bağlılığı sağlayabilecek eğitimlerin gerekliliği daha iyi anlaşılabilir. Uzmanlık eğitimi sırasında yalnızca usta çırak ilişkisi temelli değil, yapılandırılmış etik eğitimi, psikiyatrik eğitimin ana bileşenlerinden biri hâline getirilmelidir. Bilimsel kongrelerde meslekî etik ile ilgili oturumlar yapılması da eğitimin sürekliliği açısından önemlidir. Etik norm ve tutumların gelişiminin hayatın ilk yıllarında şekillendiği ve değiştirilemez olduğuna dair görüş günümüzde daha az kabul görmektedir. Birçok çalışma, tutarlı ve uygulamaya dayalı etik eğitimin, hekimin sahada karşılaşacağı etik problemlerin farkına varabilmeleri ve bu problemleri etik ilkelere uygun şekilde çözmelerine katkı sağladığını göstermektedir (34-37).

Etik sorunlar, kesin doğru veya kesin yanlış şeklinde değerlendirilemeyen, karmaşık ve çok değişkenli durumlardır (38). Her ne kadar üzerinde uzlaşılan etik ilkeler genel bir çerçeve çizmekte olsa da her olay kendi özgün koşulları içinde değerlendirilmelidir. Evrensel etik ilkelere uyma yükümlülüğü bulunan Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları hekiminin, kararlarını alırken mevcut tüm verileri titizlikle değerlendirilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

1. Arslantaş H. (2018). Toplum Ruh Sağlığında Etik Konular. Ünsal Barlas G, (Ed). Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği içinde (s:20-28). Ankara: Türkiye Klinikleri.
2. Yıldırım G, Kadioğlu S. Etik ve tıp etiği temel kavramları. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 2007;29:12-17.
3. Margaret AB, Alvita KN. (2013) Çağdaş hemşirelikte etik (Alpar ŞE, Bahçecik N, Karaback Ü, Çev Ed). İstanbul: Tıp Kitabevi.
4. Oğuz NY. Psikiyatri Uygulamalarında Yaşanan Etik Sorunlar Ve Psikiyatri Birliği. *3P Dergisi*, 1998; 3(3):232-237.
5. Demir B, Oğuz NY. Psikiyatri Eğitimi ve Etik. *Klinik psikiyatri*, 1999;2:95-100.
6. Sağlık Bakanlığı (1998). Hasta Haklar Yönetmeliği. (3.09.2019 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,10461/hasta-haklari-yonetmeli.html> adresinden ulaşılmıştır).
7. Türk Tabipleri Birliği, Uzmanlık Dernekleri İçin Etik Kılavuzlar. Türk Tabipleri Birliği Yayınları. 2010 Ankara
8. Türkiye Psikiyatri Derneği (2002). Ruh Hekimliği Meslek Etiği Kuralları, (2.09.2019 tarihinde <http://www.psikiyatri.org.tr/tpd-kutuphanesi/belge/311> adresinden ulaşılmıştır.)
9. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği, Çocuk ve ergen Psikiyatrisi Etik kuralları, (6.09.2019 tarihinde <http://www.cogepder.org.tr/images/pdf/etik.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
10. American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (2014). Code of Ethics, (2.09.2019 tarihinde http://www.aacap.org/App_Themes/AACAP/docs/about_us/transparency_portal/aacap_code_of_ethics_2012.pdf adresinden ulaşılmıştır).
11. Sucu G, Dicle A, Saka O. Hemşirelikte klinik karar verme, etkileyen etmenler ve karar verme modelleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2012;9:52-60.
12. Türk psikologlar derneği etik yönetmeliği, 2004 <http://www.psikolog.org.tr/turkey-code-tr.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
13. Oğuz NY. (1997).Tıp etiğinde temel ilkeler. Ankara Tabip Odası Etik Bürosu (Ed). Etik Bunun Neresinde!İçinde (s:27-34). Ankara: Ankara Tabip Odası Yayını.
14. Sondheimer A, Jensen P. (2010). Ethics and child and adolescent psychiatry. Green SA, Bloch S (Eds).In: Psychiatric Ethics (p. 385-407).London: Oxford Publishing.
15. Ptakowski KK. Advocating for Children and Adolescents with Mental Illnesses. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 2010;19(1):131-138.
16. Türkmen, HÖ. (2007). Çocuk Psikiyatrisi ve Etik. Aysev AS, Taner YI (Ed). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları içinde (s:1009-1017). İstanbul, Jansen-Cılag of Johnson-Johnson.
17. Schetky DH. (2002). Ethics in the practice of child and adolescent psychiatry. Lewis M (ed) In:Child and Adolescent Psychiatry (p:1442-1446). Philadelphia: lippincott Williams-Wilkins.

18. Beidler, S M. Dickey, SB. Children's Competence to Participate in Healthcare Decisions. *Healthcare Law, Ethics, and Regulation*, 2001;3(3):80-87.
19. Clayton EL.(1997). Genetic testing in children. *J med Philos*, 22:233-251.
20. Çöpür M. (2017). Çocuk Hastalarda Tıbbi Etik. Şahin M (Ed). Adli Psikiyatri ve Hukuk içinde (s:275-280). İstanbul. Nobel Yayınevi.
21. Belitz J, Bailey RA. Clinical ethics for treatment of children and adolescents: a guide for general psychiatrists. *Psychiatric Clinics of North America*, 2009;32:244-57.
22. Walter G, Rey JM, Thomas CR, et al.(2011). Conflict of interest. Martin A, Scahill L, Kratochvil CJ,(Eds) In:Pediatric Psychopharmacology Principles and Practices (p:738-751). New York: Oxford University Press.
23. Willams JR.(2005). Dünya hekimler birliği tıp etiği el kitabı. Dünya hekimler birliği etik birimi. (Murat Civaner, Çev. Ed). Ankara.Türk Hekimler Birliği Yayını.
24. Dunn C.(1998). Ethical Issues in Mental Illness, Aldershot, Ashgate Publishing .
25. Kent-Wilkinson A, Boyd MA. (2008). The context of mental health care. Austin W, Boyd MA, (Eds). In:Psychiatric nursing for Canadian practice (p:27-38). Philadelphia, PA: Lipincott Williams & Wilkins.
26. Oğuz NY. Ruh hastasının özerkliği ve yeterlik sorunu üzerine. *Kriz Dergisi*, 1995; 3(1-2):37-40.
27. Unguru Y, Coppes MJ, Kamani N. Rethinking pediatric assent: from requirement to ideal. *Pediatric Clinics of North America*, 2008;55:211-22.
28. Hoop JG, Smith AC, Roberts LW. Ethical issues in psychiatric research on children and adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 2008;17(1):127-48.
29. Bell N. Ethics in child research: rights, reason and responsibilities, *Children's Geographies*, 2008;6:1,7-20.
30. Kring AM, Johnson SL J, Davison, G at al. (2014). In *Abnormal Psychology*,Twelfth Edition- DSM-5 Update. Legal and ethical issues,(p:490-515). NJ: Wiley.
31. Civaner M. Tanıtım Kaynaklı Etik Sorunlara Yönelik Bir Öneri: Ulusal İlaç Bilgi Ağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2008;19(3):310-317.
32. United Nations, İstanbul Prorocol, Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, In human or Degrading Treatment or Punishment. United Nations 2001.
33. Şemin S, Aras Ş (2004). Temel yönleriyle psikiyatri etik. İzmir, Dokuz Eylül Yayınları.
34. Başterzi AD, Gülöksüz S. Psikiyatri Etik Eğitimi. *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar*, 2009; 1(3):229-239.
35. Demir B, Oğuz Y. Psikiyatri eğitimi ve etik. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1999; 2:95- 100.
36. Alkın T, Aydemir Ö, Başterzi AD ve ark.(2009). Psikiyatri Uzmanlık Eğitiminde Amaçlar ve hedefler. Alkın T, Tükel R, Uluşahin A.(eds) Psikiyatri Uzmanlık Eğitimi Yeterlik Ve Akreditasyonu TPD Psikiyatri Yeterlik Kurulu Çalışmaları içinde(s: 50-106). Ankara.
37. Randall M, Rosenbaum JR, Rohrbaugh RM. Rosenheck: Attitudes and behaviors of psychiatry residents toward pharmaceutical representatives before and after an educational intervention. *Acad Psychiatry*, 2005; 29:33-39.
38. Arslantaş H. Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinde Etik Konular, Kodlar ve Standartlar. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2015;6(1):47-56 Doi: 10.5505/phd.2015.18209